

Historiska Berättelser

ETT PRÖVAT FOLK

*Decennier av umbäranden
och återhämtning*

20 historiska beprövningar



Ettr strävosamt folk



Bonden Paavo

Paavos maka slet sitt hår och sade:

"Paavo, Paavo, olycksfödde gubbe, låt oss dö, ty Gud har oss förskjutit!", men Paavo misströstar inte: "Herren prövar blott, han ej förskjuter. Blanda du till dubbelt bark i brödet, jag vill gräva dubbelt större diken, men av Herren vill jag vänta växten."

J.L. Runeberg 1830

ÅRTAL	HÄNDELSE och BEPRÖVNINGAR
1664	Gamlakarleby brinner
1689-1692	Stora hungersnöden
1713-1721	Stora ofreden
1808-1809	Finska kriget
1808	Drabbningen vid Kauko bro
1854	Slaget vid Halkokari / Krimkriget
1855	Träffningen vid Davidsberg
1866-1869	Hungersnöd och missväxt
1870-1890	Emigration
1899	Februarimanifestet inleder en förryskningsperiod
1906	Förfinskning och finskhetsideologin
1914-1918	Första världskriget
1918	Inbördeskriget
1939-1945	Andra världskriget
1973-1992-2008	Oljekris- depression . bankkriser
2015	Flyktingvåg
2020	Coronapandemi

ÅRTAL	UPPOFFRINGAR	HÄNDELSER och BEPRÖVNINGAR
1689-1692	150 000 pers	Stora hungersnöden
1713-1721	10 000-tals personer dödades, bortfördes och flydde	Stora ofreden
1808-1809	20 000 pers	Finska kriget
1854	16 engelska soldater	Slaget vid Halkokari / Krimkriget
1866-1869	154 000 pers (8,6%)	Hungersnöd och missväxt
1870-1890	45 000 pers	Emigration
1918	35 000 pers	Inbördeskriget
1939-1945	95 000 pers	Andra världskriget
1956	4,5 mrd euro	Krigsskadestånd till Sovjet
2020	1 057 pers	Coronapandemi
2021	Finlands nationalskuld uppgår till ca 170 miljarder euro	En kostsam välfärd Finlands skuldbörda uppgår till 165,7 mrd. Ca 70% av BNP. För år 2022 upptas ytterligare 7 mrd



Missväxten har fortsatt för Bonden Paavos skördar.
Istället för att blanda bark i brödet kompenserar vi med medel som skall återbetalas av kommande generationer.





Epidemier

WHO förklarar
smittkopporna för utrotade
år 1980

Smittkoppor, dysenteri och febersjukdomar var återkommande farsoter under 1600- och 1700-talen. Mest skrämmande var dock pesten som på ett oförutsägbart sätt slog till gång på gång.

Pesten	1710-1713
Ryska snuvan	1889-1890
Spanska sjukan	1918-1920
Asiaten	1957-1958
Hongkong influensan	1968-1970
Svininfluensan	2009-2010
Corona (Covid 19)	2020-

Kokkola 2 ggr 14 o. 24 maj 30 r.
Obligatorisk kostnadsfri
vaccination
 värkställes i denna stad den 26 och 27 innevarande maj från klockan 10 på morgonen till klockan 2 på dagen af fru Brita Hannelin uti gården N:o 93 och af fru Skuldfrid Rechartt uti gården N:o 167, hvilket härigenom till kännedom meddelas. Gamlakarleby, den 5 maj 1902.
Hälsovårdsnämnden.
 Österbottningen 9.5.1902

1902

Kolera	1830
Tuberkulos	1800-talet
	1920-1930

Hungersnöd och Missväxt

Norra Sverige och Finland drabbades hårdast, och folk från landsbygden drog in till städerna för att få tag i mat

- **Stora Hungersnöden
1689-1692**
- Bleka, utmärglade människor släpade sig fram på vägarna, tills de stupade, och många blevo liggande på kyrkogårdarna.
(Z.Topelius 1864)



Stora Ofreden

Ryska ockupationen 1713-1721

- Det Stora Nordiska Kriget varade mellan 1700-1721
- Ryssland ockuperar Finland 1714
- Karl XII sköts ihjäl i Norge 1718



Ryska kosacker

Freden i Nystad 1721 satte punkt för Sverige som stormakt. Den nya gränsen följde i stort dagens gräns.

Ur ett Karleby-perspektiv

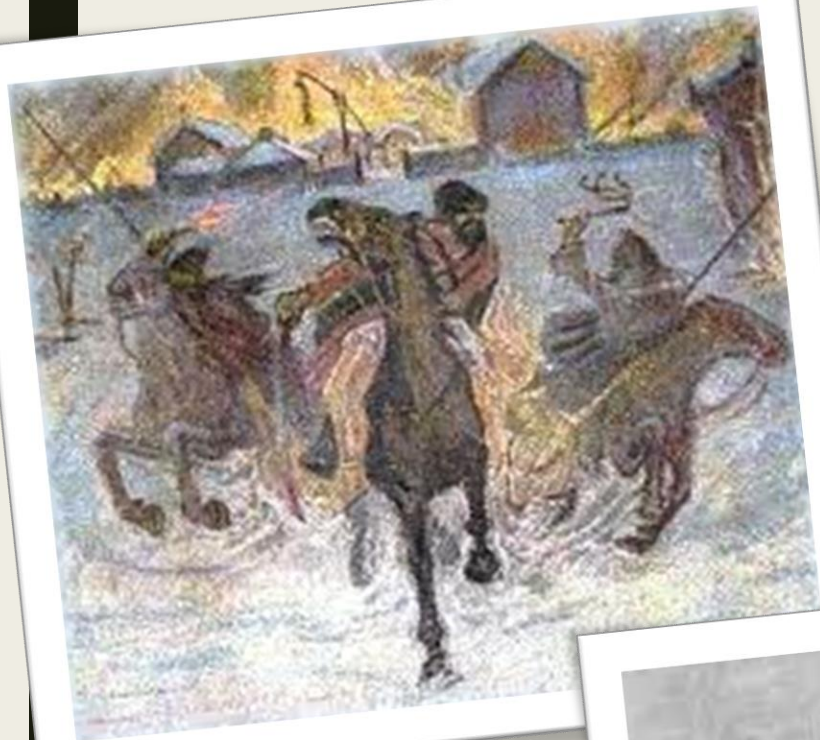
- 56% av Gamlakarlebys befolkning flydde
- Kosackernas härjningar i Finland under stora ofreden levde länge i det kollektiva minnet.
- De ryska kosackerna högg ihjäl alla man kom åt. Man brände och plundrade.
- Att idka handel och sjöfart var utmanande under den här perioden. – Det mesta stod stilla eller gjordes i det fördolda.



Stora Ofreden 1713-1721

300 år sedan Stora Ofreden

Ryska kosackernas härjningar i vår nejd år 1714
lämnade djupa spår och en ännu levande "Ryss-skräck"



Lars-Eric Thylin / 2021

Ryssen Kommer !!

De ryska kosackerna slog ihjäl, våldtog och misshandlade alla som kom i vägen

Tanken var att ju färre som bodde i Finland, desto bättre. Därför högg man ihjäl alla man kom åt. Även om det fanns en idé bakom alla grymheter behövde kosackerna knappast någon uppmuntran för att bränna, röva, våldta och tortera.

Särskilt många blev intagna på Korholmens hospital i Kronoby efter Stora Ofreden i början av 1700-talet, då många enligt hospitalets rullor blivit så svårt plågade av ryssarna att de mist förståndet

Håkan Vikström

Blodiga sanddyner

På Hailuoto utanför Uleåborg hade den 21 september 1714 närmare tusen flyktingar samlats. De hade flytt undan kosackerna i båt från olika delar av Österbotten.

Kosackerna hittade flyktinglägret och gick till angrepp med svärd och yxa. Sanddynerna färgades röda av blod då den värsta massakern i Finlands historia utspelades under några få morgontimmar. Alla vuxna höggs ihjäl, kvinnorna efter att ha våldtagits. Friska barn i lämplig ålder togs till fånga. Bara en handfull kvinnor skonades för att begrava de döda.. (Staffan Bruun)



Handelns begränsningar skapade protester

Vi gaar til kungs !



- 1712 De Österbottniska städerna förbjuds att segla söderom Stockholm.
- 1727 Bönderna förbjuds att garva hudar och tillverka nya fönster
- 1748 Landsbefolkningen förbjuds väva tyger och spinna garn för annat än eget bruk



”Vi gaar til kungs. Tjäro såm komber hii, ska ut. Stjinna å. Får vi int handel såm förr, vaal liive veerdilöös, å vi svelter ihäl.”

Finnska kriget Avgörande händelse i vår historia

Ryssland ockuperar Finland och Sverige mister sin östra riksdel.

- 1808-1809
- Österbotten blir slagfält.
- Kriget blev till ett avgörande skede i vårt lands historia då Finland inkorporerades i det ryska kejsardömet.



Finska kriget
1808-1809

Drabbningen vid Kauko bro

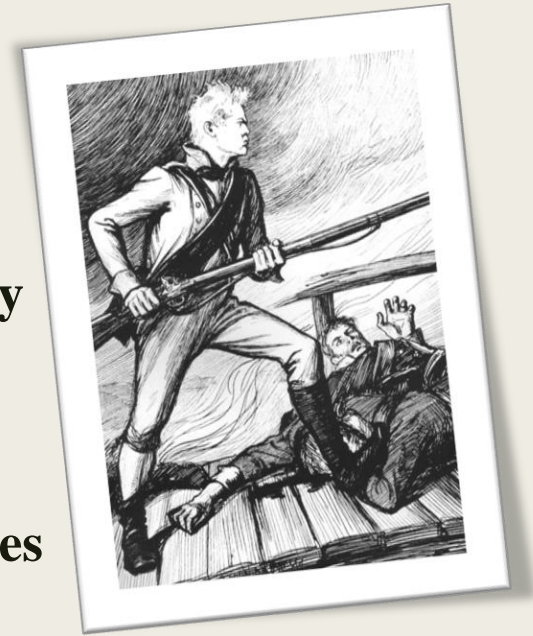
Den 31 mars 1808 anlände fältmarskalk M. Klingspor till Gamlakarleby där högkvarteret förlades. (Talesätt: ”Han for norrut juso Klingspor.”)

Under tiden april - september var Gamlakarleby stad och Kauko bro turvis i händerna på svenska och ryska armén. Vid Kauko bro uppfördes befästningsverk och uppställdes batterier.

Den 15 september 1808 utkämpades en häftig strid som inleddes med en ihållande rysk artillerield. Den svenska huvudarmén, som lät bränna alla broar från Oravais norrut, marscherade genom Gamlakarleby den 22 september kl 4 på morgonen. Vid Storby hade svenskarnas eftertrupper en uppehållande eldstrid medan den sakta retirerade till Kauko bro.

Försvarsanordningar sattes i skick och batterier uppställdes på norra sidan av ån och Kauko bro brändes när de sista svenska trupperna kommit över.

Källa: Hemmanet Korpilainen i Korplax by i Karleby



22.Maj 1808


Publication

Enligt till mig från Hans Exellens Herr General-
Befälhaf den sub. no. 274. intygen, Stridvett, afse på
vill imm. varande en. Blijver förmedelt till en,
och varit underrättels och försam, efterlynad föl-
jande Rindrost.

1. Alla såväl Värdar som Landt böer som e
mot Rysska kejserliga Melliderna, visse sig olydiga
eller uproriska, anse som fiender och blifva en-
ligt Krigs Lagarna. till strängaste straff befäl-
drade kvarföre, så löse.

2. Alla de som denna Befalning öfvertrada, och
och sig uproriskt bete, skola utan Skonsamhet
ned stäpas, och deras gårdar och egendomar

Vill äfwa förvandlas. Hvilket en, och var som
ödder ber, till ändertvells, Landt, och fardan
som sådant öfvertrader ber skylla sig själv
görde olyckliga, följder som, har och him-
na uphoma. Gården i 5. Divisionen, Linné-
Gården, och Breda. C. 12. 1. 1. 1.
1808.



Kungörelse i Finlands kyrkor den 22. maj 1808

- "De vilka visa sig olydiga eller upproriska mot den ryska militären, skall hotas med krigslagarnas strängaste straff, nämligen att "utan skonsamhet nedskjutas, och deras gårdar och egendomar till aska förvandlas".

"Publication" utfärdad av ryssarna
efter vapenkuppen i maj 1808

Källa: Gamlakarleby stads historia del 3



Slaget vid Halkokari

Engelsmännens anfall slogs tillbaka och en av barkasserna togs som byte



Tavla av J.Knutsson

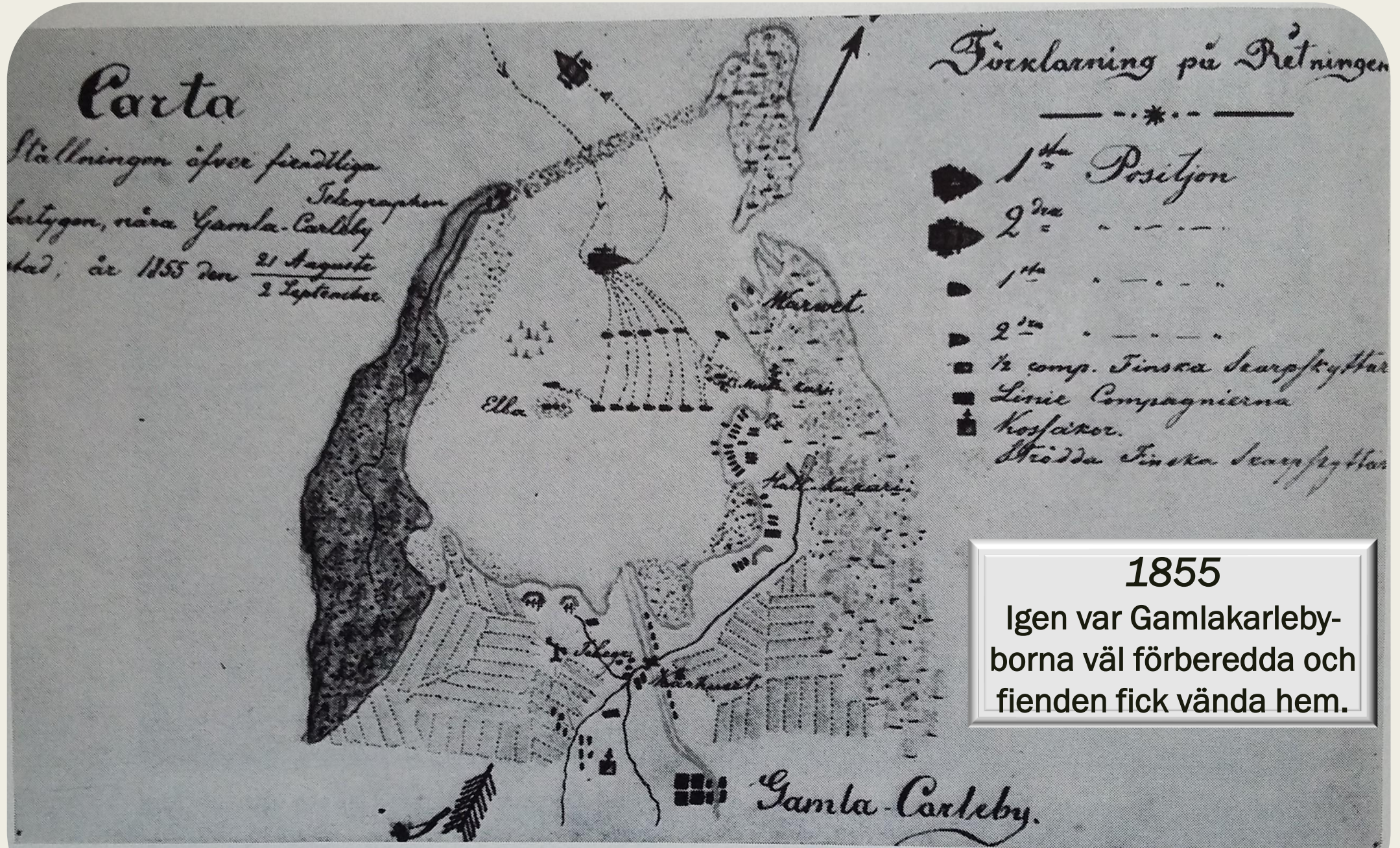
Krimkriget 1853-1856

1854

Skeppsredaren och kommerserådet *Anders Donner* fick namn om sig som Krigshjälte och organisatör.

Matts Kankkonen utmärker sig och blev kallad till kejsaren, som tilldelade honom en orden och befallde konstnären Wladimir Swertschkoff att måla hans porträtt.





1855
 Igen var Gamlakarleby-
 borna väl förberedda och
 fienden fick vända hem.

Bild 168. Karta över den s.k. träffningen vid Davidsberg den 2 september 1855.

Hungersnöd och Missväxt

”Vårt Land är Fattigt – skall så bli” (J.L. Runeberg /1848)

- **Missväxten 1866-1869 ledde till svältkatastrof**
- Enligt bnp var Finland det näst fattigaste landet i Västeuropa efter Irland
- Man har uppskattat att Finland 1866-69 gick miste om 154 000 personer genom att de dog eller inte föddes. Det var kring 8,6 procent av en befolkningen på 1,8 miljoner.



Fattiga utspisas
i Tammerfors
1868

Emigration

Från hungersnöd till det förlovade landet

Till Amerika!



Från **Gamlakarleby** till **Newyork**
på 10–12 dagar
med
**Hamburg-Amerikanska
Pakettfart-Aktiesällskapet**
dubbelskrufviga snällångare.
Oceanfärd endast 7 dagar.
Billiga priser. — Bekväm resa.
Direkta biljetter för Kajutplatser och
Nellandäck erhållas i Gamlakarleby hos
Karl Nyström, j:r,
Gamlakarleby.
Afgang från Helsingfors
nästan dagligen.



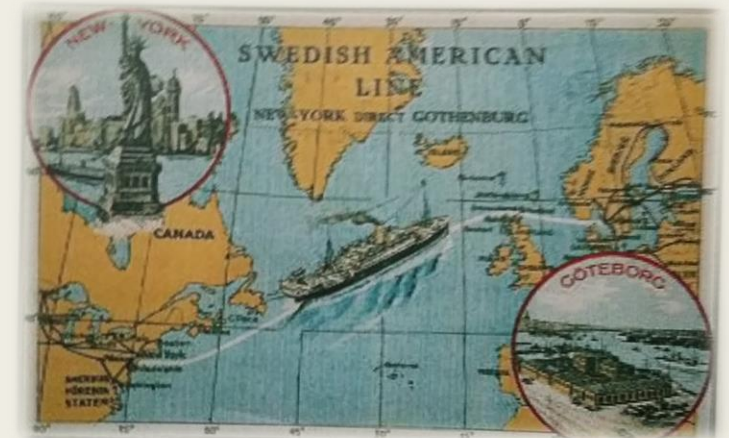
Nytt liv i Amerika

1800-talet

1870-1890

Många innovativa karlebybor sökte sig till "Det förlovade landet"

Under denna period utvandrade från landet ca 45000 personer till Nordamerika och Australien



På Atlanten i fullpackade fartyg
Svenskar och Finländare
emigrerar till Amerika

”Hjärnflykt”

1870-1890 = ca 45 000



Förryskningen skapade motstånd vid sekelskiftet

Februarimanifestet år 1899 inledde en period av aktiv förryskningspolitik i Finland



Nikolaj II

Ryska örnen angriper Finlands jungfru



Bild: Edvard Istos 1899

Eugen Schauman skjuter generalguvernören Nikolaj Bobrikov 1904



Kejsarens personliga representant och den högsta chefen i storfurstendömet Finland. Schauman sköt sig själv strax efter dådet.

Nidvisan om Bobrikov



Många ville mörda Nikolaj Bobrikov i början på 1900-talet

”Du åsnors åsna, skurkarnas skurk,
Du alla lurkars lurk!
Ifrån vårt land far genast bort,
Du ryska svin av sämsta sort.

Föraktat minne blir dock kvar
Ifrån tyrannens sat...s dar,
Och aldrig glömmer Finlands stam,
Hur ryska djävuln här for fram.”

*Nidvisan sjöngs på Esplanad
Kapellet 16.6.1904
Citat från Staffan Bruuns bok/49*



Ett oroligt sekelskifte

Både det Svenska och det Finska språket hotades av fanatiker

FÖRRYSKNINGSPERIODEN 1898-1917

FÖRFINSKNINGSPERIODEN 1906, 1920-1930-talet

Snellmans 100 års födelsefestligheter år 1906, ledde till att över 70 000 förfinskade sina namn. uppviglade av bl.a.

Suomalainen Nuija Finsknationell studentorganisation med uppgift att sammanföra finsksinnade studenter

Kotikielen seura Förberedde förfinsknigen av släktnamnen

Suomalaisuuden liitto (Finskhetsförbundet) deltog aktivt i namnändringskampanjerna. Förbundet radikaliserades under den andra språkstriden på 1920- och 1930 talet isynnerhet efter att styrelsen valde Urho Kekkonen till ordförande.
– Man krävde att de finländska idrottarnas namn skulle förfinskas.

Dessa organisationer medverkade aktivt i namnändringskampanjer i Finland, under vilka flera hundra tusen finländare förfinskade sina släktnamn.

Det svenska språket angreps från många håll Kekkonen och finskhetsideologin på 1920- och 1930 talet

Idrottarnas namn bör bli finländska (förfinskas)

Urho Kekkonen ansåg att Kolehmainen, Nurmi och Ritola blev folkkära uttryckligen på grund av sina finländska tillnamn. De som bar ett främlingsnamn, borde förse sig med "rätt flagga, Finlands flagga, och ett finländskt tillnamn".

Det blev nödvändigt för kända idrottare att förfinska sina tillnamn, för att som förebilder kunna uppmuntra också vanliga medborgare att byta till finländska namn.

Källa: *Urho Kekkonen, Suomalainen tunto ja tahto, Suomen Urheilulehti*
4.5.1926.



Urho Kekkonen
Finskhets förbundets
ordförande

I världskriget

Skotten i Sarajevo inleder kriget
Fredsavtal i Versailles 1919



1900-talet

1914 - 1918

Kriget skördade totalt över 16 miljoner människors liv, varav ca 3,5 milj. i Europa

En aktiv period då man sökte självständighet och nya utkomstmöjligheter



"Det onödiga kriget"

Frihetskriget

Vita och röda ställs emot varandra



De vitas seger i Tammerfors
6.4.1918



MISSTÄNKSAMHET 1918

”Vita” besestrar ”röda

De borgerliga bildade ”vita” skyddskårer för att driva ut de ryska soldaterna, medan socialister och andra radikala grupper bildade ”röda garden”.

Det Röda gardet leddes av kommunistledaren Kullervo Manner som med stöd av Sovjetryssland, hade 30 000 man; och det fanns 70 000 rödryska trupper i Finland.



27.1. – 15.5.19018

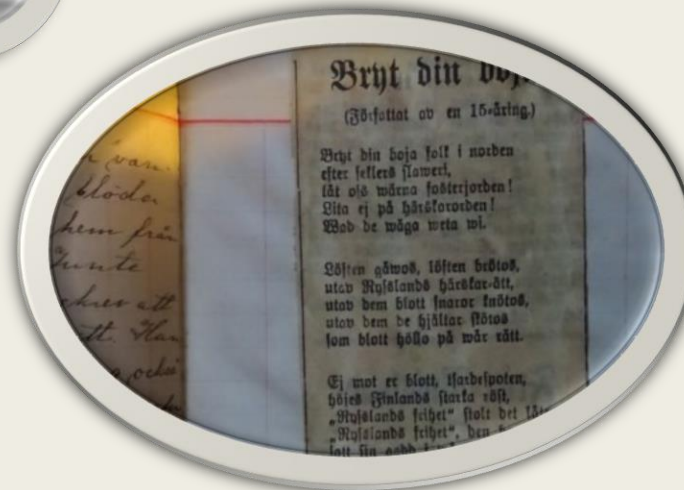


**Inbördskrigets första offer
i Gamlakarleby
16-åriga Jonas Jauckens föll för
en rysk kula den 29. januari
1918 i stadens befrielsestrid
mot rödgardisterna**

1918

Bryt Din Boja

Dikten som Jonas
Jauckens skrev 1 år före
han blev nedskjuten nära
Tullpackhuset mellan
Järnvägsbron och Västra
Parken



Bryt din boja av Jonas Jauckens:

*Bryt din boja folk i Norden
efter seklers slaveri!
Låt oss värna fosterjorden!
Lita ej på härskarorden!
Vad de väga, veta vi.*

*Löften gävos, löften brötos,
utav Rysslands härskarätt,
utav dem blott snaror knötos,
utav dem de hjältar skötos
som blott höllo på vår rätt.*

*Ej mot er blott, tsardespoten
höjdes Finlands starka röst
Rysslands frihet stolt det låter
Ryssland frihet den har åter
satt sin gadd i våra bröst.*

*Bida icke, hör vår maning
medan det ännu är tid
säger icke er en aning
att det måste ske omdaning
uti godo - eller strid*

Politiskt mord 1922

Ernst Tandefelt sköt ihjäl inrikesminister Heikki Ritavuori utanför Ritavuoris hem i Tölö den 14 februari 1922.

Ritavuori hade också fått en hel del kritik i Hufvudstadsbladet. Bland annat den 2 februari skrev tidningen ”I den nuvarande centerregeringen representerar inrikesministern det yttersta utsprånget åt vänster.”

En som läste tidningsartiklarna var affärsmannen och högeraktivisten Ernst Tandefelt. Och han kunde inte läsa dem med en axelryckning.



Ernst Tandefelt

Heikki Ritavuori
Inrikesminister

Förbudslagen 1919-1932

Spritlangare



Avsikten var nykterhet, men lagen ledde till helt motsatt effekt.
Folket berusades.



Supandet försatte hela familjer i skam och elände.

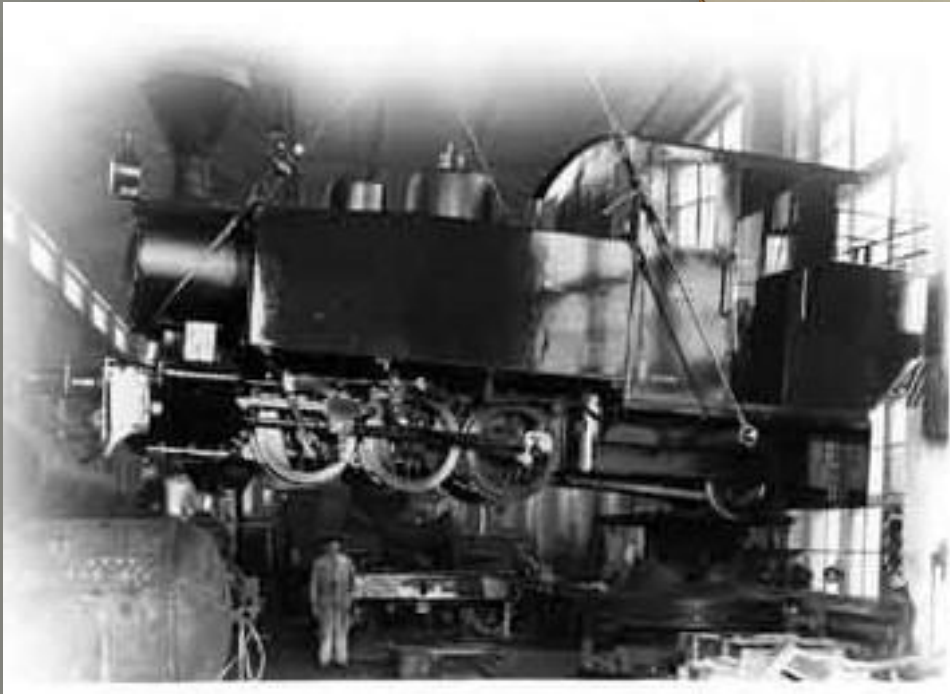


Krigstider 1939-1945



Torsdagmorgon den 30 november 1939 flyger bombplan in över Finland från Sovjetunionen. Vinterkriget har börjat.

Krig och krigsskadestånd



Exempel på varor som Finland tvingades leverera

- 535 fartyg
- 52500 elmaskiner
- 1140 transformatorer
- ånglokomotiv
- 30 kompletta fabriker

1939-1945

Vinterkriget 1939-1940

Fortsättningskriget 1940-1944

Lapplandskriget avslutas i april 1945

Paris fredsavtal 1947



1944-1952

Krigsskadeståndet till Sovjet uppgick till **ca 4,5 mrd euro**. Sista leveransen passerade Vainikkala gränsstation 19. september 1952.

Terijoki – regeringen 1939

Landsförraderi

Terijokiregeringen, även kallad Finlands folkregering eller Kuusinen-regeringen var en sovjettrogen regim, utropad av Stalin, och med **Otto Ville Kuusinen** i ledningen, efter det sovjetiska anfallet på Finland 30 november 1939



Förrädaren



Demokratiska Republiken Finland

Sovjets utrikesminister Molotov undertecknar biståndspakten mellan Sovjet och **Terijokiregeringen** 2.12. 1939. Stående från vänster: Zidanov, Vorosjilov, Stalin samt Kuusinen



Finland upplever igen en period av Rysslands försök till ockupering och underkastelse. Den finska armén gav sig inte utan ryssen fick ge upp efter 5 år av förnedrande motstånd.





Krigsslutet och Lapplandskriget 1944-1945



Finlands fredsdelegation går den 8 september 1944 över ingenmansland till sovjetockuperat område, där de mottas av sovjetiska sambandsofficerer med vita armbindlar. Vapenstilleståndsavtalet undertecknades den 19 september 1944



Tyskland och "Den brända markens taktik"

Över 1000 finländare stupade och Lapplandskriget var förödande för infrastrukturen i norra Finland eftersom tyskarna bombade och brände ner allt i sin väg



Skulden är betald 1952



VELAT MAKSETTU.
Viimeinen sotakor-
vausjuna ylitti itära-
jan 60 vuotta sitten,
19. syyskuuta 1952.
Tavarantoimitusten
arvo nousi lopulta yli
500 miljoonaan
dollariin.

515,2 milj. dollar
1944-1952

= ca 4,5 mrd
euro

Sedelklippningen 1945-1946

Statsrådet gav den **31 december** 1945 en förordning om **sedelbyte** (eller sedelklippning) som skulle ske följande dag. 500, 1000 och 5000 marks sedlarna klipptes i två delar varav den vänstra delen var betalningsmedel till halva ursprungliga värdet.

Andra halvan var ett tvångslån som återbetalades 1949 med två procents ränta.



1948 - 1992



Den 6 april 1948 undertecknades fördrag om vänskap, samarbete och ömsesidigt bistånd. Det skulle gälla i tio år och innebar att om någon försökte anfalla Sovjetunionen över Finlands territorium skulle Finland inom sitt territorium bekämpa denna fiende och kunna be Sovjetunionen om militärt bistånd. Trots namnet var det inte fråga om *ömsesidigt* bistånd, Finland förbehöll sig rätten att vara neutral vid krig mellan Sovjetunionen och andra stater om Finland inte anfölls.

VSB – avtalet

6.4.1948

*Fördrag om vänskap, samverkan
och ömsesidigt bistånd*



VSB-avtalet upphävdes genom ett nytt avtal som tecknades 1992

Generalstrejk 1.-20.3.1956

Finland stannade i
19 dagar



Bild: Kalle Kultala

Notkrisen 1961

Notkrisen, var en politisk kris i Finland som utlöstes i oktober 1961, efter att Sovjetunionens utrikesminister Andrej Gromyko sände en not till Finlands regering med krav på att omförhandla och förlänga VSB-avtalet



Ryssland såg inte med blida ögon på att Olavi Honka (Bremer) ställde upp i presidentvalet.



Notkrisen är en av de händelser som bidragit till begreppet finlandisering, där en stormakt utövat påtryckningar för att styra ett mindre lands politik.





Kekkonen läser noten från Sovjet 1961. Han var på Hawaii på semester med ambassadör Rafael Seppälä, Max Jakobsson och Ahti Karjalainen.

Depression, oljekris, bankkriser och arbetslöshet

1900-talet

1967 Marken devalveras med 31,25%

1973 Oljekrisen betalas med östexporten

1987 Svarta måndagen 19.10. med börsras

1992 Bankkrisen skakar hela näringslivet och leder till konkurser och saneringar. De flesta företag hade sina lån i utländsk valuta

1994 22% arbetslöshet, 18% ränta

En utmanande period för Karlebynejdens företag



En ny finanskris bromsar utvecklingen



Krisanalys (enligt chefsekonomer)

1. Vi jobbar för lite och har för höga löner
2. Nokias fall
3. Skogsindustrins omvandling
4. Ryssland (EU:s sanktioner)
5. Snabbt åldrande befolkning

2008

I augusti går den amerikanska banken Lehman Brothers i konkurs.

En ny långvarig lågkonjunktur uppstår som sträcker sig till alla branscher.



SÄMRE KONKURRENSKRAFT ÄN
KONKURRENTERNA (SVERIGE OCH
TYSKLAND)

Flyktingvågen

fick hela Europa i gungning



Asylsökande via Haparanda/Torneå

2015

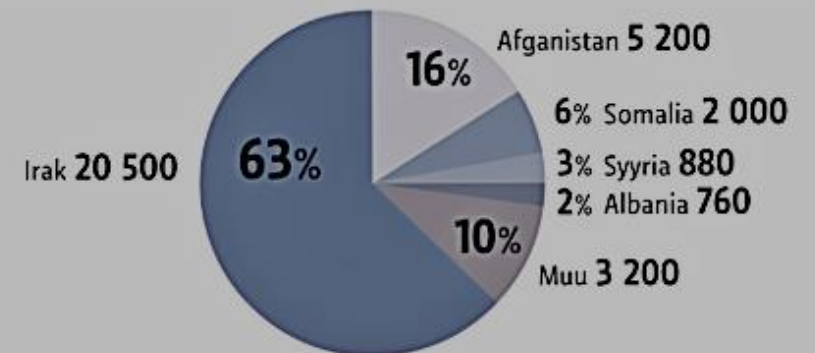
INVASION

32476 flyktingar
kommer till Finland

Antalet asylsökande inom EU
uppgick till cirka 1,32 miljoner,.

Saapuneiden turvapaikanhakijoiden kansalaisuus 2015 TOP-5

Lähde: Maahanmuuttovirasto



Corona-virus sprider sig i världen

2020



Finland utlyser undantagstillstånd 16.3.2020



Samhället försätts i
gungning

Corona-viruset fick sin början i Kina/Wuhan och spred sig som pandemi över hela världen.

Skolor, stortävlingar och samlingar inställdes. Riskgrupper sätts i karantän. Länder stängde sina gränser.



Bunkring av WC-papper mars 2020

Befolkningsutvecklingen i Gamlakarleby och i stadens landsbygd

Årtal	Staden		Landsbygden		Årtal	Invånare	
1636	164				1977	33229	Gamlakarleby
1702	470						Karleby
1782	1256	40 köpmän			1990	34563	
1800	1638		2518		2009	46000	Karleby, Kelviå
1842	2374						Lohteå, Ullava
1870	1977		3620				
1880	2170	85,3% sv.	4794		2017	47723	12,6% sv.
1900	2648		5387				
1920	4116		6160		2020	47734	
1930	5703						
1950	13244						
1960	16196						
1970	20932						

Hungersnöd
1864 och
emigration

ETT PRÖVAT FOLK ETT SKULDSATT FOLK

Statsskulden uppgick till 165,7 miljarder euro i slutet av första kvartalet år **2021** och ökade under kvartalet med 1,5 miljarder euro. I förhållande till bruttonationalprodukten var skulden 69,8 procent. (Sverige 26%/2020)

Vårt land är fattigt, skall så bli

För den, som guld begär

Ett skuldland dock det är

Världshistorien går vidare

1946 - 2021

Med Nya Ledare !

75 år av Stormakts-
samarbete

Josif Stalin . Franklin Roosevelt – Winston Churchill

Vladimir Putin – Donald Trump – Boris Johnson

Bild: After 75 years / Petrus Banu



HISTORISKA BERÄTTELSE



Lars-Eric Thylin